

ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ФУНКЦИИ НА ИНСТИТУЦИИТЕ НА ПАМЕТТА, ОТРАЗЕНИ В ПОЛИТИКИ, В ПЕРСПЕКТИВИ И В ДОБРИ ПРАКТИКИ

Ели Попова

Резюме: Студията разглежда образователната функция на институциите на паметта, отразена в стратегически и международни документи и политики. Представени са по-подробно съвременни разбирания и формулировки на образователната функция на библиотеките. Проблематиката е поставена в контекста на общественото развитие и единното информационно пространство на знанието.

Ключови думи: библиотеки, институции на паметта, образователна функция

THE EDUCATIONAL FUNCTIONS OF THE INSTITUTIONS OF MEMORY REFLECTED IN POLICIES, PERSPECTIVES AND GOOD PRACTICES

Eli Popova

Abstract: The study examines the educational function of the institutions of memory, reflected in strategic and international documents and policies. Modern understandings and formulations of the educational function of libraries are presented in more detail. The issues are set in the context of social development and the unified information space of knowledge.

Key words: libraries, institutions of memory, educational function

Общественото развитие и образователната функция на библиотеките

Общественото развитие в съвременната епоха е белязано от постоянни промени и непозната динамика, които внасят качествени изменения в начините на живот и работа. В докладите на Световния икономически форум като най-важни умения, нужни за професиите на 2020 г., са отбелязани: комплексното решаване на проблеми, критичното мислене, креативността, емоционалната интелигентност и възможността за преценка и вземане на решения. Важни вече са не просто теоретичните знания, а това младите хора да умеят

да ги приложат на практика, да се справят успешно в живота, да намират решения на проблемите си, да бъдат активни граждани¹.

Демографската криза изправя света пред поредица от предизвикателства, които изискват решение в близко бъдеще. Усвояването на нови компетентности от хората в зряла и напреднала възраст се превръща в необходимо условие за удължаване на трудовата им активност. Последиците от демографските проблеми се проявяват в различни посоки и въздействат върху настоящето и бъдещето на Европа и света².

От обществената практика изчезват професии и се появяват нови такива, свързани с повсеместното приложение на новите технологии, с промените в организацията на работа и начина на живот: „Според доклад на Световния икономически форум Четвъртата индустриална революция, заедно с други социално-икономически и демографски промени, ще трансформират трудовия пазар през следващите пет години и ще доведат до загуба на над 5 милиона работни места. Това, обаче, може да бъде отчасти компенсирано със създаването на нови професии в сектори като компютърни науки, математика или инженерство“³.

Промените в пазара на труда изискват съществени промени в политиките, формите и съдържанието на образователния сектор. Публикации и изследвания в тази област, обсъждания на форуми и целенасочени проучвания (като PISA, например), водят към изводи, че, за съжаление, обучението в училищата все още е далече от адекватни резултати. Отчита се фактът, че учебната програма и съдържание се реформират трудно, но е необходима промяна в начините на преподаване, в подготовката на учителите и включването на съвременни концепции и примери за добри училищни практики. Особено важно е обучението по „STEM дисциплините – науки, технологии, инженерство и математика, които са определяни като ключови за професиите на бъдещето.“ Налага се заключението, че „все още голяма част от младите хора излизат от училище неподготвени да се включат в индустриите с добавена стойност“⁴.

¹ **Кое** е образованието за професиите на бъдещето: Конференция на „Капитал“ и „Америка за България“ събира визионери за промяна на училищата и университетите. В: *Капитал* [онлайн], 12 април 2017. [Прегледан на 17.03.2021]. Достъпно от: https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2017/04/12/2951847_koe_e_obrazovanieto_za_profesiite_na_budeshteto/

² **Траянова**, Таня. *Годишна национална среща по демографските въпроси на тема: „Предизвикателствата на днешния, утрешния и следващия ден“* [онлайн]: *Засилване ролята на сребърната икономика: обективно необходимата перспектива. European Association for Innovation and Growth*. [Прегледан на 18.03.2021]. Достъпно от: [silver_economy_1_dekemvri_2020_tanya_trayanova](https://www.eaig.org/economy_1_dekemvri_2020_tanya_trayanova)

³ **Кое** е образованието ...

⁴ Пак там.

Вероятността „в динамично променящия се свят, конкурентоспособността на отделните икономики и техният капацитет да играят водеща роля в сферата на иновациите до голяма степен ще зависи от уменията и компетенциите на техните общества“. Постигането на адекватна подготовка на младите хора е ключов проблем за бъдещето на световната икономика. Образователните политики и съдържанието на учебните програми трябва да се пренастройват към изискванията на бизнеса, към новите направления на дейност, към качествено различните модели за създаване на обществените блага и осигуряване на благосъстоянието на хората в съвременния свят. „Несъответствията в търсените и предлагани умения оказват въздействие върху производителността и растежа и засягат устойчивостта на съответната икономика. В същото време много сектори търпят бързи технологични промени и уменията да се борави с цифрови технологии се превръща в необходимост. Цифровата трансформация на икономиките преобразява начините на работа и оказва влияние върху вида умения, които се търсят, особено в сферата на иновациите и предприемачеството. Ето защо, за да отговорят на бъдещите нужди на пазара на труда, съвременните общества трябва да предприемат необходимите мерки за придобиване на нови ключови умения и компетенции, които ще осигурят качествена заетост за в бъдеще“⁵.

В настоящата студия мястото на библиотеките и по-специално тяхната образователна функция се разглежда в контекста на общественото развитие. Тяхната роля в отговора на съвременните предизвикателства, в частност чрез образователната им функция, е свързана с признаването на ползите, които институцията създава. Проучване, проведено за експертната група „Библиотеки за бъдещето“ с подкрепата на Датската агенция за култура за развитие на обществените и училищни библиотеки и Датската библиотечна асоциация доказва реална икономическа стойност, генерирана с участието на обществените библиотеки⁶. В цитираното проучване е обособен раздел за образователния принос на обществените библиотеки, който обобщава икономическата стойност, за достигането на която тези библиотеки допринасят чрез активно съдействие за постигането на високо образователно ниво. Изследването показва: „Датчаните вярват, че библиотеките играят важна роля в изграждането на умения за четене при деца и възрастни и ги подпомагат да завършат образователна степен.“ Данните на многобройни изследвания и интервюта,

⁵ **Петрова**, Десислава. Сега е времето за инвестиции в нови умения и компетенции. В: *Институт за икономическа политика* [онлайн]. *Анализи и коментари*. [Прегледан на 18.03.2021]. Достъпно от: <https://epi-bg.org/blog/blog/time-is-now-for-investing-in-new-skills-and-competences/>

⁶ **Икономическата** стойност на обществените библиотеки. Проучване, проведено за експертната група „Библиотеки за бъдещето“ с подкрепата на Датската агенция за култура за развитие на обществените и училищни библиотеки и Датската библиотечна асоциация. *Copenhagen Economics*. В: *ББИА онлайн*, № 4, 2017, с. 3–12.

проведени от агенцията Моос-Вјерге за Датската библиотечна асоциация са основание за завидни заключения за мощното въздействие на библиотечната институция в стимулирането на желанието на хората от различни възрасти да четат: „74% от населението е убедено, че библиотеките са им помогнали в училище и след училищното образование“, „36% признават, че библиотеките имат пряка заслуга за завършването на образователната степен“, „62% от 15-19 годишните и 64% от 20–29-годишните посочват, че библиотеките им помагат да завършат своето образование“⁷. В разглеждания доклад уменията за четене се обвързват с по-голяма вероятност младите хора да се ориентират към по-висока степен на образование и успешно да я завършат. Проучването изнася конкретни количествени данни в подкрепа на това твърдение. Анализът насочва вниманието към връзката между библиотеките и добрите умения за четене и на тази основа извежда „положителна корелация между използването на библиотеката в детска възраст и образователното ниво на възрастния гражданин.“ Един от изводите на проучването е, че „децата, които използват библиотеките е по-вероятно да завършат висше образование. 88% от датчаните, които имат висше образование и по-нататъшни квалификации признават, че като деца интензивно са ползвали библиотеките, докато за датчаните, завършили начално училище, процентът е 71.“

Интересно е да се проследят опитите на екипа на изследването да изолира въздействието на библиотеките върху нивото на образование в статистически анализи от 2014 г. Проведените обширни интервюта с качествени данни показват ясно връзка между използването на библиотеките в детството и високото образователно ниво на възрастните. Но, както правилно се отбелязва в проучването, това не е достатъчно доказателство, тъй като във формирането на личността се намесват и много други фактори, като семейната среда, влиянието на много образованите родители и т.н. По-реалното заключение е, че „ползването на библиотеката в детска възраст увеличава със 7–9% вероятността за завършване на висше образование след училище. Важното и неоспоримо заключение на Моос-Вјерге относно въздействието на библиотеките е, че „чрез приноса си за повишаване на уменията за четене допринасят за повишаване на нивото на образование в Дания“⁸.

Логиката в икономическите аспекти на анализа е подчинена на доказаната сила на високото образователно ниво: „колкото по-голям е броят на образованите хора, толкова по-висока е производителността на работната сила“.

⁷ Пак там, с. 5–7.: Източник: **Moos-Bjerre**. *Fremtidens Biblioteker* [online]. 2014. Достъпно от: <http://projekter.kulturstyrelsen.dk/sites/default/files/documents/Hovedresultater%20fra%20fremtidens%20biblioteker%20-%20m%C3%A51gruppebaseret%20viden%til%20biblioteksudvikling.pdf>; **Moos-Bjerre**. *Rapport Danskernes holding til biblioteker* [online]. 2011. Достъпно от: http://www.db.dk/files/Rapport_Danskernes%20holding%20til%20biblioteker%202011.pdf

⁸ Пак там, с. 6.

Високообразованите хора в Дания печелят средно 83% повече⁹. В изследването коректно се отбелязва, че разликата между доходите на групите с различно образование в добре организираното датско общество „също така се дължи на способностите, тъй като талантиливите и трудолюбивите печелят повече, независимо от образованието им.“

Икономическият съвет на трудовото движение в Дания изчислява „изолираното икономическо въздействие на образованието“. Изследването на тази организация показва икономическа печалба от 7 млн. датски крони през живота на един човек с висше образование – допълнителна печалба в сравнение с основното ниво на образование. Търси се и „ключовото значение за оценката на икономическия принос на библиотеките. Като повишават общото образователно ниво, библиотеките имат положителен икономически принос.“ Три са основните направления на въздействие на библиотеките, за които изследването установява, че в своята съвкупност генерират икономическа стойност чрез образование:

1. „Библиотеките подобряват уменията за четене на децата.
2. По-добрите умения за четене пряко въздействат върху образователното ниво.
3. По-високото образование произвежда по-големи икономически ползи.“

Представената част от изследването показва един логичен, много конкретен и аргументиран поглед върху връзката между библиотеките и образованието на хората в отделно взета страна. Подобен подход е зареден с голям потенциал и определено може да се разглежда като добър модел и постижение в научно-практическите изследвания за ролята и мястото на съвременните библиотеки.

Някои терминологични уточнения

Образователният сектор днес е силно повлиян от разнообразието и динамиката в начина на живот, от предизвикателства във всички посоки на икономическа, политическа, социална и културна дейност, от бурното развитие на технологиите, комуникациите, от съвременните цели и приоритети на индивида, общностите и обществото като цяло. Богато е научно-изследователското поле за съвременните форми на образование, обучение и учене. Теоретико-аналитичният обзор на Ваня Божилова дава историческа и съвременна перспектива за същността, съдържателните параметри и взаимозависимости на формалното, неформалното и информалното учене. Студията разглежда термините: формално (*formal learning*), неформално (*non-formal learning*) и информално учене (*informal learning*) в контекста на „развитието на концепцията

⁹ Пак там.

за учене през целия живот – глобална тенденция в развитието на обществото и на образованието в частност¹⁰. Постигнато е задълбочено изследване на „многомерността и противоречивостта в интерпретирането на съдържателните им параметри и взаимовръзките между тях.“ През целия XX в., особено след 40-те години, по-наситено в 70-те години на века се случват събития, които утвърждават типовете учене, дефинирани в посочените понятия. Трудът задълбочено анализира връзките между ключови събития и обществени движения, които „катализират“, обясняват и предизвикват проявата на една или друга форма на образование. Интересен момент в цитираната публикация е идеята за перманентното образование и ученето през целия живот, изложена в публикувания през 1972 г. доклад на Международната комисия по образование „Learning to be: The World Education Today and Tomorrow“. В съвременна Европа това е водеща концепция, която фокусира енергията на институциите към изграждането на общество на знанието, общност на знаещи, можещи и учещи се хора.

Използването на термина „образователна функция“ в настоящата студия обхваща смисъла на дефинираните от Божилова понятия.

Големият съвременен библиотековед Майкъл Горман посвещава монография за непреходните ценности на библиотеката и развива в нея своите представи за библиотеките на XXI век. Ако споделим разсъжденията на Горман върху дефинирането на ценностите: „С други думи, ценностите се коренят в действителността и не съществуват сами за себе си като философски категории. Всяка група от хора и всяко поколение трябва да установи своите ценности като запази онези, които са свързани с неговия интерес или полза, отхвърли онези, които вече не го засягат, и създаде нови или по-скоро пресъздаде старите ценности“, то можем да видим образованието като основна ценност на съвременния свят. Горман се позовава на „едно от най-сбитите определения на понятието „ценност“: „Ценност е трайно убеждение, че от лична или обществена гледна точка определено поведение или крайна цел на съществуването трябва да се предпочита пред обратното или противоположно поведение или крайна цел на съществуването. Ценностна система е трайна организация на убеждения, която се отнася до определено поведение или крайна цел на съществуването за относително значим период от време“¹¹.

В контекста на образователната функция се проявяват и ценностите на библиотечната институция, и това, което обществото днес приема за приоритет и водещи ценности.

¹⁰ **Бозилова**, Ваня. Формално, неформално и информално учене – същност, съдържателни параметри и взаимозависимости (Теоретико-аналитичен обзор). В: *Годишник на Софийския университет* [онлайн]. Факултет Педагогика, Т. 105, Кн. 5, 2012, с. 203–226. [Прегледан на 19.03.2021]. Достъпно от: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/formalno_neformalno_i_informalno_uchene_-_sshchnost_sdrzhatelni_parametri_i_vzaimozavisimosti.pdf

¹¹ **Горман**, Майкъл. *Нашите непреходни ценности. Библиотеките през XXI век*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2006, с. 15.

Съвременни тенденции в развитието на библиотеките и тяхната образователна функция

Предизвикателствата на външната среда: интернет, иновационните информационни носители, облачните, дигиталните и мобилните технологии, социалните мрежи, големите данни, революцията на информационно-търсещите системи (ИТС) и др. променят образователния сектор по съдържанието на образователните програми и по формите и възможностите на обучение и предаване на знания. Тенденциите в областта на висшето образование, развитието на науките, обмена на научна информация и изследователски данни, формирането на общности, появата на нови области и професии, които образователната система и обучителните дейности и организации трябва да осигуряват с добре подготвени кадри формират здравословно обществено многообразие с широки възможности за участие на библиотеките. Анализатори твърдят, че светът на ИКТ технологиите се намира в нова вълна на иновации, характеризиращи се със сливане на социални, мобилни и облачни технологии, големи данни и нови видове анализи. Възпитанието на децата, образованието на младите хора става подвластно на сложна, много по-богата на възможности среда, определяна и като подкрепяща, съдействаща за придобиването на все повече умения и нови компетентности. Интегрирането на по-възрастните поражда нуждата от приобщаването им към новите знания, умения и активното им участие в образователните форми за тяхното предаване. Сред многото роли на библиотеките се утвърждава пожизненото обучение на възрастните.

Трансформацията на библиотеките ги изправя пред необходимост от поставянето на нови задачи, изясняване на много въпроси, на които библиотекарите трябва да отговорят в стремежа си да направят своите библиотеки успешни в обществото на XXI век. Паралелно с постоянните промени в образователните потребности, политики, сектори, форми на обучение и възможности за придобиване на знания и компетентности библиотечната институция развива образователната си функция. Синхронизирането на дейностите на библиотеките в подкрепа на образованието и обучението с обществените приоритети води към внедряване на иновационни форми и методи на работа, консултиране на изследователите, обработка на данни и осигуряване на достъп (включително чрез целенасочено организирано или непосредствено, ежедневно обучение), разпространение на отворени данни, организация на отворени за достъп хранилища, промени в направленията на дейност на библиотеките към предлагане на услуги, свързани с повишаване на квалификацията и развитие на кариерите на техните ползватели, обучения в различни направления и на различни нива. Библиотеките, определяни като доставчици на информационни продукти и услуги, в контекста на об-

разователната си функция предоставят образователни и обучителни услуги. Библиотеката като „четвъртото място“ се основава върху цифровизацията и възможностите на ИКТ, превръща се в място за съвместна дейност и учене, става достъпна от всички цифрови терминали – компютри, таблети, мобилни телефони. Тя не е „реплика или огледало на физическата библиотека, а доброволно се отдалечава от нея, за да може да предложи достъп до други пространства.“ И разкрива нови полета и възможности за разгръщане и експериментирание в интернет. В дискусиите за бъдещето на библиотеките преобладава мнението, че те са нужни повече от всякога, че библиотеките ще се развиват, но те са длъжни да станат други, по-динамични и бързо реагиращи на промените¹².

Международни документи и политики. ИФЛА за образователната функция на библиотеките

Функциите на библиотечната институция все по-ясно и видимо се обвързват с предизвикателствата пред света. Световната библиотечна общност е винаги съпричастна към проблемите и тенденциите в общественото развитие. Това се потвърждава и от приобщаването ѝ към Програма 2030 „Да преобразим нашия свят“ („Transforming our world“), приета от държавите членки на ООН през септември 2015 г. Показателен пример, отразен в брошурата на ИФЛА – един от документите, изготвени в помощ на включването на библиотеките в Програмата, са възможностите на библиотеките да се включат към постигането на Цел 4: „Осигуряване на приобщаващо и равностойно качествено образование и стимулиране на възможностите за учене през целия живот на всички.“ Участието на библиотеките в усилията за достигане на целта е вече факт: „В страните от целия свят библиотеките заемат важно място в работата на училищата, университетите и колежаите. Библиотеките подпомагат програмите за грамотност, осигуряват безопасно място за учене и осигуряват на изследователите възможност да използват изследванията и данните, за да създават ново знание“¹³.

Международната организация на библиотечните федерации – ИФЛА, не само насърчава присъединяването към целите на Програмата „Да преобра-

¹² **Редькина, Н. С.** Мировые тенденции развития библиотек: Оптимизм vs пессимизм (По материалам зарубежной литературы). Часть 1–2. В: *Библиосфера* [онлайн], № 4, 2018, с. 87–94; № 1, 2019, с. 49–58. [Прегледан на 18.08.2020]. <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2018-4-87-94> ; <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2019-1-49-58>

¹³ *Достъп и възможности за всички* [онлайн]. *Как библиотеките допринасят за изпълнението на Програма 2030 на Организацията на обединените нации.* [2015], с. 5. [Прегледан на 31.03.2021]. Достъпно от: <http://www.lib.bg/kampanii1/nbs2017/access-and-opportunity-for-all-Bulgarian.pdf>

зим нашия свят“, но и декларира, че библиотеките *вече работят* за изпълнението им.

Основополагащите документи за ценностите и целите на световната библиотечна общност, насоки и ръководства, подготвени от ИФЛА, поставят мястото на библиотеките в образователните дейности на водеща позиция¹⁴. Почти няма документ на ИФЛА, свързан с бъдещето на библиотеките, в който да не се подчертава тяхната образователна роля. В годишните доклади на организацията се очертават стратегически посоки за развитие и по-голяма видимост на библиотечната институция, в които образователните и обучителните дейности заемат ключови места. Инициативи, свързани със социалното приобщаване, с ликвидиране на дигиталната изолация, с повишаване на грамотността, с качествено и равнодостъпно образование, с ученето през целия живот си поставят цели, възплащаващи образователната им функция.

Такива основополагащи документи са:

– *Манифест на ИФЛА/ЮНЕСКО за публичните библиотеки, 1994 г.*

В подкрепа на човешките ценности документът декларира: „Свобода, благоденствие и развитие на обществото и на отделната личност са основните човешки ценности. Те ще бъдат постигнати само от добре информирани хора и от тяхната способност да упражняват своите демократични права и да играят активна роля в обществото. **Конструктивното участие и развитието на обществото зависят от доброто образование, както и от свободния и неограничен достъп до знание, мисъл, култура и информация.** Обществената библиотека, вратата към знание (на местно ниво), осигурява условия за непрестанно учене, независимо вземане на решение и културно развитие на отделната личност и на социалните групи. Този манифест провъзгласява вярата на ЮНЕСКО в обществената библиотека като живителна сила за образование, култура и информация и като съществен фактор за укрепване на мира и духовното благоденствие на хората“¹⁵.

¹⁴ **ИФЛА.** *Насоки на ИФЛА за обществените библиотеки* [онлайн]. 2011. IFLA Publications, 147. [Прегледан на 31.03.2021]. Достъпно от: http://www.lib.bg/prevodi1/Nasoki_na_IFLA_za%20OB.pdf; **ИФЛА.** *Guidelines for Children's Library Services* [online]. 2003. [Viewed 31.03.2021] Available from: http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services_background-en.pdf; **ИФЛА.** *Guidelines for Library Services for Young Adults (Revised)* [online]. 2008. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/publications/guidelines-for-library-services-for-young-adults--revised>; **ИФЛА.** *School Library Guidelines*. [online]. 2nd rev. ed. 2015. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>

¹⁵ **ИФЛА/ЮНЕСКО.** *Public Library Manifesto* [online]. 1994. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm>;

– *Манифест на ИФЛА/ЮНЕСКО за училищните библиотеки, 1994*

Документът изцяло е изграден в дух на подкрепа и активно подпомагане на образованието в училищата: „Училищната библиотека предоставя информация и идеи, които са от основно значение за успешното функциониране на съвременното общество, основано на информация и знания. Училищната библиотека снабдява учениците с умения за учене през целия живот и развива въображението, като им дава възможност да живеят като отговорни граждани.“¹⁶ Библиотеката е част от училищното пространство, предназначено за приобщаване към познанието, за пълноценно усвояване на знанията в сферата на формалното образование, но и разширява действието ѝ към форми на неговото допълване и надграждане. Като проекция на международните препоръки, но и в отговор на предизвикателствата на времето Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) изработва свой документ с фокус върху съвременните задачи на училищните библиотеки, в който се казва: „В ХХI век училищната библиотека е физическо и дигитално училищно пространство, което подпомага, развива, насърчава четенето, търсенето на информация, проучването, мисленето, въображението и творчеството като част от учебния процес и предоставя стимулираща среда за личностно, социално и културно развитие на учениците“¹⁷. В него се представят актуализирани формулировки на мисията и целите на училищната библиотека: „да подпомага учебния процес; да насърчава четенето и грамотността; да формира медийна и информационна грамотност; да развива критическо мислене и умения за разрешаване на проблеми; да интегрира технологиите в учебния процес; да подкрепя професионалното развитие на учителите; да създава интерес и любов към литературата и културните ценности.“ Подчертават се ангажиментите на управленските нива за осигуряването на дейностите и функциите на училищните библиотеки. Ролята на професионалните организации на библиотечните общности по света имат съществена роля в предаването и усвояването на водещите тенденции, приоритети и добри практики на библиотеките в контекста на тяхната образователна функция.

Организацията, която се определя като „мозъчен тръст“¹⁸ на световната библиотечна общност – ИФЛА, работи за сплотяването на професионалната гилдия и приобщаването ѝ към предизвикателствата на деня.

¹⁶ **IFLA/UNESCO. School Library Manifesto** [online]. 1999. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999>

¹⁷ **ББИА. Насоки за организация и услуги в училищните библиотеки** [онлайн]. Проект. [б. г.]. [Прегледан на 26.03.2021]. Достъпно от: <https://www.lib.bg/consult/Консултации/17-Управление-и-организация-на-библиотеките-консултации/76-Насоки-за-организация-и-услуги-в-училищните-библиотеки>

¹⁸ **Попова, Анна.** Най-големият, най-вълнуващ и несравним мозъчен тръст на библиотечната общност“ („Връзки, сътрудничество и общности“ – 82-ри конгрес на ИФЛА, 13–18 август 2016 г., Кълъмбъс, Охайо, САЩ). В: *ББИА онлайн*, № 5, 2016, с. 23–27.

- „*На гребена на вълните или настигнати от прилива: Да се ориентираме в променящата се информационна среда*“. Доклад на ИФЛА за основните насоки на развитие, 2013 г.

Докладът е ориентиран към безпрецедентния обем информация и скоростта, с която тя се създава онлайн и систематизира обсъжданията с подходящи световни експерти и специалисти на тенденциите в новата информационна среда. Забележителното е неговата динамична същност. Разработва се онлайн платформа, предназначена за участие на информационни и библиотечни специалисти в широка световна дискусия¹⁹. Документът не предсказва бъдещото съществуване на библиотеките, но предизвиква професионалната гилдия сама да предложи пътища за това как да се развият библиотеките, за да продължат да бъдат релевантни на новия информационен ландшафт. Образованието е сред петте най-общии тенденции в глобалната информационна среда: „*Тенденция 2: Образованието онлайн ще демократизира образованието и ще предизвика преобразования в системата на обучение в световен мащаб*.“ Библиотеките по света се утвърждават като пространства за достъп до информация, за неформално образование и самообразование, за творчество и интеграция, за опознаване на култури и съвременна комуникация.

ИФЛА е последователна в утвърждаването на образователната функция на библиотеките. Сред акцентите на *Доклад за глобалната визия*, публикуван през 2018 г.²⁰ се посочва: „*Ние сме посветени на равния и свободен достъп до информация и знание*.“ и „*Ние оставаме дълбоко ангажирани с подкрепата на грамотността, обучението и четенето*.“ Сред възможностите, изредени в цитирания документ стоят: „*Ние трябва да сме в крак с постоянните технологични промени*.“ Това изискване се отнася към нуждата от постоянно надграждана професионална квалификация чрез модерно библиотечно образование и/или самообразование, които да осигурят пълно разгръщане на възможностите на библиотеката на XXI век – технологична, обновена, активна, обърната към потребностите на новите поколения.; „*Трябва да увеличим максимално достъпа до световното документално наследство*.“ Достъпът до книжовното наследство за различните групи потребители от цял свят е свързан с проникването на културите, с взаимното опознаване и разбирателството, с образованието чрез споделени истории, както и с положителния личен опит. Съхраняването и опазването на културното наследство е резултат от дейст-

¹⁹ **IFLA.** *Trend Report* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: trends.ifla.org; На гребена на вълните или настигнати от прилива: Да се ориентираме в променящата се информационна среда. Изводи от Доклада на ИФЛА за основните насоки на развитие. В: *ББИА онлайн* [онлайн], № 6, 2013, с. 4–13. [Прегледан на 20.03.2021]. Достъпно от: https://trends.ifla.org/files/trends/assets/ifla-trend-report_bulgarian.pdf

²⁰ **IFLA.** *Global Vision* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/node/11900>; ИФЛА. Резюме на Доклада за глобалната визия (Топ 10 акценти и възможности). В: *ББИА онлайн*, № 2, 2018, с. 8–9.

вията на образованието световен и европейски елит. Само образованите хора могат да видят в перспектива значението на културните ценности за бъдещите поколения, за развитието на света, за просперитета на нациите и да предприемат нужните действия.

Европейски политики и документи

Европейските политики за библиотеки, музеи и архиви подкрепят образователната им функция в съвременните процеси и инициативи. Новата роля на самообразованието в голяма степен зависи от възможностите на тези институции да предлагат модерни културни и информационни продукти, които носят и образователна стойност. Ученето през целия живот (УЦЖ) чрез библиотеките, музеите и архивите е все още недооценена реална сила за обществото. Пресечното пространство на функциите и възможностите на институциите на паметта и целите на УЦЖ са неизчерпаемо поле за формиране на съвременни образователни услуги; на дейности за обучение, разпространяване и разширяване на познанията; за откриване на все повече нови технологични възможности на институциите на паметта да работят в посока на устойчиво развитие, общество на знанието, управление на знанието, в полза на развитието на личността²¹. Създаването на нови компетентности се очертава като необходимост за постигането на европейските ценности и пълноценен живот на европейските граждани. Институциите на паметта разширяват своите хоризонти към повече услуги и достъп на потребителите до съхраняваните в тях документи и артефакти с цел повишаване на образованието на поколенията. Дигиталните ресурси, съхранявани в библиотеки и портали, както и в други институции на културната памет, наред с основните си функции по опазване на културното наследство, се поставят все по-активно в помощ на образованието и самообразованието²².

Образователната функция на библиотеките, на музеите и архивите намира своето място и в документите на Европейското бюро на библиотечните, информационните и документационните асоциации (ЕБЛИДА). Докладът „*Мислете немислимото – Европейска програма за библиотеките след*

²¹ *Lifelong Learning Programme* [online]. European Commission. Education and Training. Supporting education and training in Europe and beyond. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en; *Lifelong Learning Platform: European Civil Society for Education* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://lil-platform.eu/>

²² *Europeana for Education and Learning* [online]: Policy Recommendations. Europeana Foundation. May 2015. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europeana%20for%20Education%20and%20Learning%20Policy%20Recommendations.pdf

COVID-19, свързана с целите за устойчивото развитие (ЦУР), финансирана от Европейските структурни и инвестиционни фондове (2021–2027)“ обединява три доклада, публикувани на сайта на организацията през 2020 г.: Европейска програма за библиотеките след COVID-19²³; Европейски структурни и инвестиционни фондове 2021–2027: Възможности за финансиране на библиотеките²⁴; Целите за устойчиво развитие и библиотеките. Първи европейски доклад²⁵. Обединеният доклад актуализира Препоръките на ЕБЛИДА към европейските библиотеки в изпълнение на целите на ООН 2030. Поводът за доклада „Мислете немислимото“ е тежката пандемична ситуация, през която преминава светът и въпросът, който трябва да си зададем: какво ще е бъдещето на библиотеките след кризата с COVID-19?²⁶

ЕБЛИДА прави две изследвания чрез разпространяване на въпросници: Цели за устойчиво развитие и тяхното прилагане в европейските библиотеки“ и „Европейските структурни и инвестиционни фондове“. Въз основа на получените отговори организацията адаптира ЦУР към европейските общества. По отношение на образованието документът определя съдържанието на *Цел 4: Качество на образованието*. Като най-добър проект по тази цел се определя Treffpunkt Deutsch – достъп до езикова подготовка и образователни ресурси за имигрантската общност (Германия). Добрата практика на европейските библиотеки показва „много повече библиотечни проекти в следните области:

- ✓ разширена помощ за учаци;
- ✓ млади студенти със специални потребности (дислексия и пр.);
- ✓ предотвратяване на неграмотността;
- ✓ дигитална неграмотност;
- ✓ езикови курсове, насочени в частност към имигрантите;
- ✓ разширено работно време на библиотеките при специални събития;
- ✓ библиотеките като места за социални срещи за жени домакини, с местен или чуждестранен произход;
- ✓ професионално обучение;
- ✓ използване на дигитални ресурси и бази данни;

²³ *A European library agenda for the post-COVID 19 age* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Preparing-a-European-library-agenda-for-the-post-Covid-19-age.pdf>

²⁴ *The European Structural and Investment Funds 2021–2027* [online]: *Funding opportunities for Libraries*. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://www.eblida.org/Documents/The-European-Structural-and-Investment-Funds_%202021-2027.pdf

²⁵ *Sustainable Development Goals and libraries* [online]. *First European Report*. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Report-SDGs-and-their-implementation-in-Europeanlibraries.pdf>

²⁶ *Мислете немислимото* (Европейска програма за библиотеките след COVID-19, свързана с целите за устойчивото развитие, финансирана от Европейските структурни и инвестиционни фондове (2021 – 2027). В: *ББИА онлайн*, № 1, 2021, с. 13–29.

- ✓ детски четения;
- ✓ информация и достъп до базите данни на ЕС;
- ✓ свободен достъп до определени източници²⁷.

Сред добрата практика на библиотеките, реализирана във времето на COVID-19 в някои европейски страни, като Ирландия, Финландия и Нидерландия, се посочва съвместната работа на библиотеките и библиотечните асоциации с местните библиотечни съвети в подкрепа на образованието²⁸.

Условията на пандемия стават причина за прокарването на нови разделителни линии в обществата. Това поставя пред европейските библиотеки големи предизвикателства за „последващото технологично включване, дигиталната грамотност и неформалното образование“, като същевременно те трябва да ревизират редица показатели на дейността си, сред които и образователните цели, за да помогнат за осъществяването на тези задачи²⁹. Към 3-ия научен урок от пандемията се включва „подобряване на образователните цели във виртуална посока“³⁰.

В препоръките на ЕБЛИДА за плана за библиотеките след пандемията са разработени няколко оси. Към „Програмата на европейските библиотеки и технологичната ос“ образователната функция придобива актуални и значими измерения:

„2. Подсилване на дейностите, свързани с дигиталната грамотност за определени категории граждани в близка връзка с основните политики, насочени към преодоляване на дигиталното разделение, насърчаване на дигиталната грамотност в библиотеките и стимулиране на многостранно използване на технологии (например 3D принтерите, използвани за културни, образователни и здравни услуги).

4. Следване на целите, свързани с дистанционното обучение в сътрудничество с образователните институции; разширяване колкото се може повече на виртуалното измерение, инвестиране в дигиталните предложения на библиотеките, за да се превърнат в привлекателни точки за младите хора“³¹.

В раздела на доклада *„Целите за устойчиво развитие и Европейските структурни и инвестиционни фондове: коя библиотечна концепция?“* също присъства образователната функция и дейности, свързани с нейното осъществяване, посветени на конкретни европейски измерения, съответстващи по съдържание на ЦУР на ООН. Документът застъпва и дейността на ЮНЕСКО по отношение на разработената „концептуална рамка, на четири трансверсални тематични измерения“, едно от които: „Знания и умения“,

²⁷ Пак там, с. 20.

²⁸ Пак там, с. 14.

²⁹ Пак там, с. 15.

³⁰ Пак там, с. 16.

³¹ Пак там, с. 17.

подсилено чрез образователни процеси, политики и материали (в съответствие с ЦУР 4, 8, 9, 12, 13)³².

Докладът на ЕБЛИДА е знаков за доказване на тезата на настоящата студия и с представената добра практика по отношение на образователните дейности на европейските библиотеки, почерпана от Доброволните национални доклади (ДНД) и от Доброволните регионални доклади (ДРД) на европейските страни. Използван е богат емпиричен материал за библиотечни инициативи и услуги, политики и показатели, ориентирани към образователни дейности в постигане на ЦУР.

Споменатите по-горе документи свидетелстват за обвързаност на библиотечната институция с предизвикателствата на времето, за стремеж на международните организации да приобщават библиотечния сектор и професионалната общност към факторите, способни да решават актуални и стратегически проблеми. В богатата емпирична информация за проекти и дейности по ЦУР, финансирани от европейските фондове (ЕСИФ, ЕСФ, ЕФРР), се включват не само библиотеките, но и музеи и архиви. Образователните дейности обхващат и обучения в сферата на малкия и средния бизнес (МСП) за повишаване на дигиталната грамотност и съвременните компетентности. Примерите, отразени в Доклада на ЕБЛИДА за проекти в тази област са от България. Включените библиотечни дейности към цели, свързани с образованието разкриват огромно разнообразие от проекти и услуги:

„(III) съдействие за равен достъп до качествено и приобщаващо образование и обучение, в частност за групи в неравностойно положение, от образование и грижи в ранна детска възраст, през общо и професионално образование и обучение, академично образование, а също и образование и обучение за възрастни, включително съдействие за образователна мобилност за всички; много проекти за образование, обучение и учене през целия живот в цяла Европа (които могат да бъдат съчетани с Еразъм+); Дигитални умения в подкрепа на МСП (България);

(IV) насърчаване на ученето през целия живот, в частност гъвкави възможности за повишаване на квалификацията и преквалификацията за всички, като се вземат предвид цифровите умения, по-доброто предвиждане на промяната и изискванията за нови умения въз основа на нуждите на пазара на труда, улесняване на прехода в кариерата и насърчаване на професионалната мобилност“³³.

³² Пак там, с. 18.

³³ Пак там, с. 26.

Реализация на образователната функция в библиотеките

Библиотеката като обществен феномен възплъщава идеята за съхраняване, организиране, опазване, разпространяване и популяризиране на достъпното знание. Тази нишка изпълва цялата история на институцията – от дълбока древност до съвременните библиотеки, доминирани все повече от технологиите и новите възможности за комуникация, за управление на знанието и информацията. Образователната функция има цялостно присъствие в мисията и задачите на библиотечната институция, независимо от видовете характеристики на библиотеките.

Университетските/академичните библиотеки, като част от формалното образование, подкрепят научната и изследователската дейност в научните учреждения. В трансформацията на библиотеките днес университетските библиотеки са водещи и задават тенденции, защото само така могат да бъдат полезни за институциите, към които функционират – университетите. Образователната функция в този вид библиотеки е доминираща, разгърната в най-задълбочените ѝ проявления: подпомага образователния процес и учебната дейност по специалностите, изучавани в учебното заведение; осигурява информационно преподавателската, научната и изследователската работа на академичния състав; провежда обучения по информационна грамотност и създава информационна култура, която е неделима част от уменията и компетенциите на активните и успешните съвременни хора. Университетската библиотека насърчава креативността и творчеството, изгражда навици и умения, които предполагат в перспектива дейности в сферата на самообразованието, постоянни и подходящи надграждащи обучения, реализирани за и от младите хора, за пълноценната им реализация на трудовия пазар.

Училищните библиотеки работят в подкрепа на формалното образование и за тях образователната функция е приоритет. С не по-малка значимост и с отношение към бъдещите образователни дейности на учениците е изграждането на навици за четене, обучение в информационна грамотност, формиране на любознателност, умение за ползване на различни източници на информация и знание.

Част от функциите и задачите на обществените библиотеки е тяхното активно присъствие в областта на неформалното образование и самообразованието на всички групи от общността. Обществените библиотеки реализират най-широко образователна функция при пълен обхват на населението по възрастови, социални, образователни, културни и др. признаци.

В специалните библиотеки проявата на образователната функция се определя от специфичните им характеристики, цели и задачи.

Но тъй като всяка библиотечна институция борави с документи и информация, то във всяко отношение с потребителите неотменно има процес

на обмен на данни, на сведения, които носят потенциал да се превърнат в знание. Инициативи, проекти, събития, посветени на образованието и обучението осъществяват всички библиотеки, независимо от основните си характеристики, потребителски групи и видови особености. Разликата е в съдържателната страна, в дълбочината и многообразието на изява на образователната функция, в целенасоченото или допълващо присъствие на образователните елементи.

В други възможни класификации на видовете библиотеки: традиционни, хибридни, електронни, дигитални осъществяването на образователната функция се определя и зависи от същностните видови характеристики и технологичните модели.

Бъдещата библиотека създава творчески и обучаващи пространства. Тя е място за самообразование и обучение на възрастни и деца, за съвместна дейност и учене, за сплотяване на хора и общности. Сред петте елемента, които формират съвременната библиотека са вдъхновяващият опит, предизвикващо любопитство и стремежът към обучение. В по-голямата си част образователната дейност протича като надграждане и допълване на знания в сферата на неформалното образование и самообразованието. Обучението по информационна грамотност, например, вече е в програмите на много университети и училища по света и у нас. Концепцията за отвореното образование и инициативата „отворен достъп“ намират широка подкрепа чрез предлагани от библиотеките дейности и услуги, които са не само част от образователната им функция, но засягат информационната и ползването на качествено нови информационни системи и платформи за управление и разпространяване на информация и знание.

Дейностите в областта на обучението и образователните пространства изграждат партньорства с други образователни организации и институции, променят оценките за въздействие и резултатност на библиотечната институция, повишават нейния обществен статут и авторитет.

Връзка между поколенията е интересен феномен в съвременното библиотечно пространство и двупосочен процес на обучение. В организирани и спонтанни обучения по ИКТ млади хора с познания в областта на технологиите, например, обучават потребители от различни възрасти за работа с компютър, с интернет, в нови социални и комуникационни умения. В рамките на взаимоотношенията между потребителите във физическото и виртуалното пространство на библиотеките се извършва обмен и придобиване на знания, протичат препоръки и обсъждания на книги (традиционни и електронни), на похвати за търсене и ползване на информация.

Базови и надграждащи обучения по ИКТ (за работа с нови софтуери, приложения и др.) се провеждат във всички по-големи обществени библиотеки в България. Добри практики, които носят образователен елемент все повече придобиват известност и намират добър прием в библиотечната общност,

превръщат се в пример за подражание и се прилагат във все повече библиотеки, като: РБ-Стара Загора: обучение по библиотерапия (за специалисти по библиотерапевтично консултиране); РБ-Русе: обучения по финансова грамотност за деца и отделно за възрастни; качествено нови услуги – дигитален куратор в РБ-Варна; езикови курсове с организиране на срещи и разговори с чуждестранни туристи – РБ-Видин; Столична библиотека: първата Тийн Лаборатория – иновативно пространство за дигитално обучение и образователни проекти и много, много други.

Образователната функция има своите прояви и по отношение на вътрешната библиотечна среда. Формирането на нови компетенции на библиотечните специалисти са изискване за пълноценното осъществяване на образователната функция, в отговор на идентифицирани потребности на външната среда. В устойчива дейност се превръщат обученията на специалистите в нови направления от дейностите на библиотеките: компенсаторни обучения по ИКТ, за придобиване на социални и ПР умения, правни знания, за работа с големи данни, управление на системи и платформи и др.

Образователната функция на институциите на паметта

Една тенденция, която е особено силно изразена в съвременния свят е създаването на единно информационно пространство. Взаимодействието и споделянето на общо пространство от страна на институциите на паметта не е нова идея. В културното пространство се изгражда единно пространство на знанието, изградено и споделяно между библиотеки, музеи и архиви. Музеите, архивите, библиотеките, антрополозите и етнологите играят безценна роля за опазването на богатото културно наследство на нашата планета. Като записват и предоставят на разположение музиката, изкуствата, знанията и традициите на местните общности, такива институции помагат да се разпространи по-широко разбиране и уважение към различните култури³⁴.

Стремеж към създаването на научно-познавателна среда съществува отдавна. Особено отчетливо се проявява през XVIII в. Отделни хора започват да формират комплексни колекции от книги и предмети; универсални или тематични. Появява се понятието „кабинет“ в качеството на стая за научни и делови занимания – кабинет за редки и древни предмети, за нумизматични колекции, за събиране на някакви механизми и апарати. Нещо повече: такива комплексни колекции поставят началото на някои от най-големите и забележителни музеи и библиотеки в света.

³⁴ *Archives and Museums* [online]: *Balancing Protection and Preservation of Cultural Heritage. September 2005*. [Viewed 31.03.2021]. Available from: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2005/05/article_0010.html

Още Пол Отле предполага създаване на система, която да съедини „материали и елементи, разпръснати по всички релевантни публикации. Тя ще обхване инвентарни фондове, каталози на идеи и номенклатури на системи и теории. Тя ще обобщи различни научни данни в таблици, диаграми, карти, схеми. Тя ще ги илюстрира в рисунки“³⁵.

Британският музей (създаден през 1753 г.) е формиран на основата на колекцията на Ханс Слоун, Робърт Харли и библиотеката на Робърт Котън. Интересен факт е, че „пространствено-знаниевата концепция“ се запазва във Великобритания до 1972 г. Именно тогава става разделянето на Британския музей от неговите книжовни сбирки. Създава се Националната библиотека на Великобритания чрез сливането на няколко фондове“³⁶.

Един от видните руски мислители Н. Ф. Федоров (от 1874 г. в продължение на 25 г. е библиотекар в Румянцевския музей), описвайки идеологията на Румянцевския музей, написва произведение за духа на музея, предполагайки, че „това е като книга, която се появява от демонстрации на физически кабинети и химически лаборатории [...] същността на нагледните предмети, без които книгата е непонятна, както и самите тези предмети са непонятни без книгите“³⁷.

Концепцията за Руски Национален музеум или Руски Отечествен музей е изложена в публикации на сътрудниците на Н. П. Румянцев, чийто сбирки слагат началото на Руската държавна библиотека. Още в края на XVIII началото на XIX в. възникват идеи за обединено представяне на наследството и културните паметници. Националният музеум трябва да включва предмети от 4 класа: литература (библиотека; сбирки от ръкописи, ландкарти и планове; колекции от статуи, бюстове, картини, рисунки, гравюри); паметници (древни и отразяващи съвременното състояние на Русия); етнографски колекции (отнасящи се до всички народи на Русия); произведения на природата и изкуствата (зоологически експонати, минерали, природни ресурси, растения, произведения на руските механици – машини, модели и др.п.). За да стане музеят „отворено пространство“, всички колекции трябва да станат достъпни за широк кръг от ползватели, а за учените и художниците да се създадат възможности да работят задълбочено с книгите и с музейните експонати“³⁸.

³⁵ **Отле**, Пол. Библиотека, документация: избранные труды пионера информатики. Москва: ФАИР-Пресс, Пашков дом, 2004, 350 с. Цит. по: **Майстрович**, Татьяна Викторовна. *Роль научных электронных библиотек в расширении пространства знаний*. Москва: ИНИОН, 2020, с. 34. ISBN 978-5-248-00953-4.

³⁶ **Майстрович**, Татьяна Викторовна. *Роль научных электронных библиотек в расширении пространства знаний*. Москва: ИНИОН, 2020, с. 34. ISBN 978-5-248-00953-4.

³⁷ **Федоров** Н. Ф. Музей, его смысл и назначение. В: **Федоров** Н. Ф. *Сочинения*. Москва, Мысль, 1982, с. 599. Цит. по: **Майстрович**, Татьяна Викторовна. *Роль научных электронных библиотек в расширении пространства знаний*. Москва: ИНИОН, 2020, с. 35. ISBN 978-5-248-00953-4.

³⁸ **Аделунг**, Ф. П. Предложение об учреждении русского национального музея. В: *Сын От-*

Съвременниците разглеждали създаването на Румянцевския музей като единно цяло и затова той е преместен в Москва почти напълно, а не само неговата библиотечна част. Проект за Руски отечествен музей е публикуван малко по-късно от Б. Г. Вихман (края на XIX в.)³⁹. Започва с обосновка на мисията на музея и завършва с неговото щатно разписание и бюджет. В неговия състав трябва да влезе всичко, което се отнася към познание за Русия: непрекъснато и пълно събрание на всички ръкописи; Националната библиотека, състояща се от книги, излезли на територията на Русия и чуждестранни публикации, отнасящи се за нея; пълна колекция на всички надписи, гербове, печати, карти, пълен природен кабинет, колекция от битови предмети; галерия-пантеон на всички значителни граждани на Русия; колекция от икони; от мануфактури и занаятчийски производства.

Идеята за общо пространство на знанието е развита и осъществявана в различни модели в съвременната епоха, олицетворявайки един нов начин на мислене и модерен подход към образованието на хората от различни възрасти.

Залите на световно известните музеи постоянно са пълни с ученици, които провеждат учебни часове по различни дисциплини в пряк досег с експонати и артефакти, обекти на изучаване. Съвременното музейно пространство получава нови характеристики, предизвикани от специалното внимание към публиката, определено като основна музейна задача още през 70-те години на XX в.: „музеят на първо място е призван да служи на хората, а не на предметите“ (Varine-Bohan)⁴⁰. Образователната функция на музеите влиза в дискусиата за съвременното музейно представяне, в контекста за „културния пърформънс“: „Идеята, че посетителите посещават музеите и останалите обекти на културно-историческото наследство с цел образование е подложена на дебат в музеологията и мениджмънта на наследството. Голяма част от музейните посетители търсят възможност за образование в музейното посещение, информирайки от свободното си време в него“⁴¹.

Експозиционните площи се организират и възприемат като образователни пространства за съдържателно и логическо представяне на теми в различни сфери на познанието. В ежедневието и взаимоотношенията с по-

ечества. 1817. Ч. 37, с. 54–72. Цит. по: **Майстрович**, Татьяна Викторовна. *Роль научных электронных библиотек в расширении пространства знаний*. Москва : ИНИОН, 2020, с. 34. ISBN 978-5-248-00953-4

³⁹ **Вихман** Б. Г. Российский отечественный музей. В: *Сын Отечества*. 1812. Ч. 71, № 33, с. 289–310. Цит. по: **Майстрович**, Татьяна Викторовна. *Роль научных электронных библиотек в расширении пространства знаний*. Москва : ИНИОН, 2020, с. 34. ISBN 978-5-248-00953-4.

⁴⁰ **Мишкова**, Иглика. Посетители, музей и образование. В: *Littera&Lingua* [онлайн], № 13, 2016. [Прегледан на 20.03.2021]. ISSN 1312-6172. Достъпно от: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2016/13/2/imishkova>

⁴¹ Пак там.

ребителската публика навлизат интерактивни и мултимедийни технологии за представяне на знание и възможности за обучение. Новите функции на музеите включват образованието на посетителите. Цитираната статия анализира съвременната интерпретация на въздействието на музеите върху посетителите и техните възможности за удовлетворяване на образователни потребности: „Музеите все по-често започват да играят водеща роля в процесите на изграждане на учебен потенциал, тъй като те самите са достъпни пространства за социално обучение и производство на знание.“ Идвайки в музеите, повечето посетители искат да видят и да разберат колкото се може повече. Посетителите имат различни нагласи и подготовка по съдържанието на музейните експозиции, различни умения по ИКТ. Разнообразието от технологии, устройства и приложения обогатяват музейната комуникация и презентират на музейните ценности и в контекста на музейно-образователните практики.

Архивите залагат образователни цели в своите стратегически документи. В Стратегическа цел 4: „Ефективност в популяризирането на Националния архивен фонд (НАФ) и Държавна агенция „Архиви“ (ДАА)“ на Стратегията на Държавна агенция „Архиви“ за 2016–2020 г. се посочва: „ДАА ще води целенасочено проактивна политика за подпомагане на образованието и усвояването на учебния материал в началните, средните и висшите учебни заведения и за формиране у подрастващите на отношение към документа като част от националното културно наследство“⁴².

Професионализмът във всяка сфера днес изисква владеене и прилагане на ИКТ, както и други нови компетентности. Надграждащото образование за музейните специалисти включва умения и способности за въвеждане на новите технологии, за управление на нови модели и формати на музейните експозиции. Относно кадрите в Архивите проблемът в България е аналогичен: „Като много сериозен недостатък е посочена липсата на достатъчен брой специалисти с профил информационни технологии. Недостатъчният кадрови ресурс и мотивация за работа също може да окаже негативно въздействие, както и липсата на непрекъснато специализирано обучение на наличния експертен състав за овладяване новостите в областта на информационно-комуникационни технологии (ИКТ)“⁴³. И музеят, и библиотеката, и архивът придобиват характеристиките на учеща организация. Това преформулира образователната функция на институциите и я поставя в образователно пространство, наситено и уплътнено с многопосочно и многопластово движение на знанието, на образователни елементи и форми.

⁴² Държавна Агенция „Архиви“ [онлайн]. Стратегия на Държавна агенция „Архиви“ за 2016–2020 г., 18 с. [Прегледан на 12.09.2020]. Достъпно от: https://www.archives.government.bg/uploaded_files/STRATEGY_DAA_2016-2020_fin%281%29.pdf

⁴³ Държавна Агенция „Архиви“. Стратегия за е-архивиране 2014–2020. Проект, 10 с., с. 4.

Развитието на личността и обществото са изправени пред постоянни и качествено различни предизвикателства. Не са малко дискусиите, например, за това до каква степен човешката природа е готова да приеме последиците от информационната революция и каква е цената. Глобалните проблеми на човечеството приемат различни форми, обогатяват се постоянно с нови аспекти и съдържание. Моделите на най-развитите държави показват силата на икономическите фактори като двигатели на прогреса. Но, успоредно с тях, стоят високите показатели на качествено образование и мощните университети със забележителни и несравними библиотеки. И това не е съвпадение или случайност. Образованието, науката, изследователската дейност са водещи показатели за напредъка на света. Библиотеките, музеите и архивите удовлетворяват, провокират и пораждаат образователни потребности!

Цитирани източници:

1. **ББИА.** *Насоки за организация и услуги в училищните библиотеки* [онлайн]. Прокт. [б. г.]. [Прегледан на 26.03.2021]. Достъпно от: <https://www.lib.bg/consult/Консултации/17-Управление-и-организация-на-библиотеките-консултации/76-Насоки-за-организация-и-услуги-в-училищните-библиотеки>
2. **Божилова,** Ваня. Формално, неформално и информално учене – същност, съдържателни параметри и взаимозависимости (Теоретико-аналитичен обзор). В: *Годишник на Софийския университет* [онлайн]. Факултет Педагогика, Т. 105, Кн. 5, 2012, с. 203–226. [Прегледан на 19.03.2021]. Достъпно от: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/formalno_neformalno_i_informalno_uchene_-_sshchnost_sdrzhatelni_parametri_i_vzaimozavisimosti.pdf
3. **Горман,** Майкъл. *Нашите непреходни ценности. Библиотеките през XXI век.* София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2006.
4. *Достъп и възможности за всички* [онлайн]. *Как библиотеките допринасят за изпълнението на Програма 2030 на Организацията на обединените нации.* [2015]. [Прегледан на 31.07.2017]. Достъпно от: <http://www.lib.bg/kampanii1/nbs2017/access-and-opportunity-for-all-Bulgarian.pdf>
5. **Икономическата** стойност на обществените библиотеки. Проучване, проведено за експертната група „Библиотеки за бъдещето“ с подкрепата на Датската агенция за култура за развитие на обществените и училищни библиотеки и Датската библиотечна асоциация. Copenhagen Economics. В: *ББИА онлайн*, № 4, 2017, с. 3–12.
6. **ИФЛА.** На гребена на вълните или настигнати от прилива: Да се ориентираме в променящата се информационна среда. Изводи от Доклада на ИФЛА за основните насоки на развитие. В: *ББИА онлайн*, № 6, 2013, с. 4–13.
7. **ИФЛА.** Резюме на Доклада за глобалната визия (Топ 10 акценти и възможности). В: *ББИА онлайн*, № 2, 2018, с. 8–9.
8. **Кое** е образованието за професиите на бъдещето: Конференция на „Капитал“ и „Америка за България“ събира визионери за промяна на училищата и университетите. В: *Капитал* [онлайн], 12 април 2017. [Прегледан на 17.03.2021]. Достъпно от: https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2017/04/12/2951847_koe_e_obrazovanieto_za_profesiite_na_budesheteto/

9. **Майстрович**, Татьяна Викторовна. *Роль научных электронных библиотек в расширении пространства знаний*. Москва: ИНИОН, 2020, 246 с. ISBN 978-5-248-00953-4.
10. **Мислете** немислимото (*Европейска програма за библиотеките след COVID-19, свързана с целите за устойчивото развитие, финансирана от Европейските структурни и инвестиционни фондове (2021–2027)*). В: *ББИА онлайн*, № 1, 2021, с. 13–29.
11. **Мишкова**, Иглика. Посетители, музей и образование. В: *Littera&Lingua* [онлайн], № 13, 2016. ISSN 1312-6172. [Прегледан на 20.03.2021]. Достъпно от: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2016/13/2/imishkova>
12. **На** гребена на вълните или настигнати от прилива: Да се ориентираме в променящата се информационна среда. Изводи от Доклада на ИФЛА за основните насоки на развитие. В: *ББИА онлайн* [онлайн], 2013, № 6, с. 4–13. [Прегледан на 20.03.2021]. Достъпно на: https://trends.ifla.org/files/trends/assets/ifla-trend-report_bulgarian.pdf
13. **Петрова**, Десислава. Сега е времето за инвестиции в нови умения и компетенции. В: *Институт за икономическа политика* [онлайн]. *Анализ и коментари*. [Прегледан на 18.03.2021] Достъпно от: <https://epi-bg.org/blog/blog/time-is-now-for-investing-in-new-skills-and-competences/>
14. **Попова**, Анна. Най-големият, най-вълнуващ и несравним мозъчен тръст на библиотечната общност“ („Връзки, сътрудничество и общности“ – 82-ри конгрес на ИФЛА, 13–18 август 2016 г., Кълъмбъс, Охайо, САЩ). В: *ББИА онлайн*, № 5, 2016, с. 23–27.
15. **Редькина**, Н. С. Мировые тенденции развития библиотек: Оптимизм vs пессимизм (По материалам зарубежной литературы). Часть 1 – 2. В: *Библиосфера* [онлайн], № 4, 2018, с. 87–94; № 1, 2019, с. 49–58. [Прегледани на 18.08.2020]. <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2018-4-87-94>; <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2019-1-49-58>
16. **Траянова**, Тая. *Годишна национална среща по демографските въпроси на тема: „Предизвикателствата на днешния, утрешния и следващия ден“* [онлайн]: *Засилване ролята на сребърната икономика: обективно необходимата перспектива*. European Association for Innovation and Growth. [Прегледан на 18.03.2021]. Достъпно от: http://silver_economy_1_dekemvri_2020_tanya_trayanova
17. *A European library agenda for the post-COVID 19 age* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Preparing-a-European-library-agenda-for-the-post-Covid-19-age.pdf>
18. *Europeana for Education and Learning* [online]: *Policy Recommendations*. European Foundation, May 2015. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europeana%20for%20Education%20and%20Learning%20Policy%20Recommendations.pdf
19. *Sustainable Development Goals and libraries* [online]. *First European Report*. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Report-SDGs-and-their-implementation-in-Europeanlibraries.pdf>
20. *The European Structural and Investment Funds 2021-2027* [online]: *Funding opportunities for Libraries*. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/>

- Documents/The-European-Structural-and-Investment-Funds_%202021-2027.pdf
21. **IFLA**. *Global Vision* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/node/11900>
 22. **IFLA**. *Trend Report* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: trends.ifla.org
 23. **IFLA/UNESCO**. *Public Library Manifesto* [online]. 1994. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm>
 24. **IFLA/UNESCO**. *School Library Manifesto* [online]. 1999. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999>
 25. **Lifelong Learning Platform** [online]: European Civil Society for Education [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://lllplatform.eu/>
 26. **Lifelong Learning Programme** [online]. European Commission. Education and Training. Supporting education and training in Europe and beyond. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en
 27. **World Economic Forum**. *Top 10 Emerging Technologies 2019. Insight Report. 9. DNA Data Storage Life's information-storage system is being adapted to handle massive amounts of information* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Top_10_Emerging_Technologies_2019_Report.pdf

References:

1. **BBIA**. *Nasoki za organizatsiya i uslugi v uchilishnite biblioteki* [online]. Proekt. [s. a.]. [Viewed 26.03.2021]. Available form: <https://www.lib.bg/consult/Консултации/17-Управление-и-организация-на-библиотеките-консултации/76-Насоки-за-организация-и-услуги-в-училищните-библиотеки>
2. **Bozhilova**, Vanya. Formalno, neformalno i informalno uchene – sūshnost, sūdūrzhatelni parametri i vzaimozavisimosti (Teoretiko-analitichen obzor). In: *Godishnik na Sofiyskiya universitet* [online]. *Fakultet Pedagogika*, Vol. 105, Issue 5, 2012, s. 203–226. [Viewed 19.03.2021]. Available from: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/formalno_neformalno_i_informalno_uchene_-_sshchnost_sdrzhatelni_parametri_i_vzaimozavisimosti.pdf
3. **Dostūp i vūzmozhnosti za vsichki** [online]. *Kak bibliotekite doprinasyat za izpūlnenieto na Programa 2030 na Organizatsiyata na obedinenite natsii*. [2015]. [Viewed 31.07.2017]. Available from: <http://www.lib.bg/kampanii1/nbs2017/access-and-opportunity-for-all-Bulgarian.pdf>
4. **A European library agenda for the post-COVID 19 age** [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Preparing-a-European-library-agenda-for-the-post-Covid-19-age.pdf>
5. **Europeana for Education and Learning: Policy Recommendations**. *Europeana Foundation, May 2015* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europeana%20for%20Education%20and%20Learning%20Policy%20Recommendations.pdf
6. **The European Structural and Investment Funds 2021-2027: Funding opportunities for Libraries** [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://www.eblida.org/Documents/The-European-Structural-and-Investment-Funds_%202021-2027.pdf

7. **Gorman**, Maikül. *Nashite neprekhodni tsennosti*. Bibliotekite prez XXI vek. Sofiya: Univ. izd. „Sv. Kliment Okhridski“, 2006.
8. **IFLA**. *Global Vision* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/node/11900>
9. **IFLA**. Na grebena na vŭlnite ili nastignati ot priliva: Da se orientirame v promenyashtata se informatsionna sreda. Izvodi ot Doklada na IFLA za osnovnite nasoki na razvitie. In: *BBlA onlayn*, № 6, 2013, s. 4–13.
10. **IFLA**. Rezyume na Doklada za globalnata vizia (Top 10 aktsenti i vazmozhnosti). In: *BBlA onlayn*, № 2, 2018, s. 8–9.
11. **IFLA**. *Trend Report* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: trends.ifla.org
12. **IFLA/UNESCO**. *Public Library Manifesto*, 1994 [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm>;
13. **IFLA/UNESCO**. *School Library Manifesto*, 1999 [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999>
14. **Ikonomicheskata** stoïnost na obshtestvenite biblioteki. Prouchvane, provedeno za ekspertnata grupa „Biblioteki za bŭdeshteto“ s podkrepatata na Datskata agentsiya za kultura za razvitie na obshtestvenite i uchilishtni biblioteki i Datskata bibliotechna asotsiatsiya. Copenhagen Economics. In: *BBlA onlayn*, № 4, 2017, s. 3–12.
15. **Koe** e obrazovaniето za profesiite na bŭdeshteto: Konferentsiya na „Kapital“ i „Amerika za Bŭlgariya“ sŭbira vizioneri za promyana na uchilishtata i universitetite. In: *Kapital* [online], 12 april 2017. [Viewed 17.03.2021]. Available from: https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2017/04/12/2951847_koe_e_obrazovaniето_za_profesiite_na_budeshteto/
16. **Lifelong Learning Platform: European Civil Society for Education** [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://lllplatform.eu/>
17. **Lifelong Learning Programme**. European Commission. Education and Training. *Supporting education and training in Europe and beyond* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en
18. **Maystrovich**, Tat'yana Viktorovna. *Rol' nauchnykh elektronnykh bibliotek v rasshirenii prostranstva znaniy*. Moskva: INION, 2020, 246 s. ISBN 978-5-248-00953-4.
19. **Mislete** nemislimoto (Evropeïska programa za bibliotekite sled COVID-19, svŭrzana s tselite za ustoïchivoto razvitie, finansirana ot Evropeïskite strukturni i investitsionni fondove (2021 – 2027). In: *BBlA onlayn*, №1, 2021, s. 13–29.
20. **Mishkova**, Iglïka. Posetiteli, muzeï i obrazovanie. In: *Littera&Lingua* [online], № 13, 2016. ISSN 1312-6172. [Viewed 20.03.2021]. Available from: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2016/13/2/imishkova>
21. **Na** grebena na vŭlnite ili nastignati ot priliva: Da se orientirame v promenyashtata se informatsionna sreda. Izvodi ot Doklada na IFLA za osnovnite nasoki na razvitie. In: *BBlA onlayn* [online], № 6, 2013, s. 4–13. [Viewed 20.03.2021]. Available from: https://trends.ifla.org/files/trends/assets/ifla-trend-report_bulgarian.pdf
22. **Petrova**, Desislava. Sega e vremeto za investitsii v novi umeniya i kompetentsii. In: *Institut za ikonomicheska politika* [online]. *Analizi i komentari*. [Viewed 18.03.2021]. Available form: <https://epi-bg.org/blog/blog/time-is-now-for-investing-in-new-skills-and-competences/>

23. **Popova, Anna.** Naï-golemiyat, nai-vŭlnuvasht i nesravnim mozŭchen trŭst na bibliotechnata obshtnost“ („Vrŭzki, sŭtrudnichestvo i obshtnosti“ – 82-ri kongres na IFLA, 13–18 avgust 2016 g., Kŭlŭmbŭs, Okhaïo, SASHT). In: *BBI* *onlayn*, № 5, 2016, s. 23–27.
24. **Sustainable Development Goals and libraries. First European Report** [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Report-SDGs-and-their-implementation-in-Europeanlibraries.pdf>
25. **Redykina, N. S.** Mirovye tendentsii razvitiya bibliotek: Optimizm vs pesimizm (Po materialam zarubezhnoy literatury). Chasty 1–2. In: *Bibliosfera* [online], № 4, 2018, s. 87–94; № 1, 2019, s. 49–8. [Viewed 18.08.2020]. <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2018-4-87-94> ; <https://doi.org/10.20913/1815-3186-2019-1-49-58>.
26. **Trayanova, Tanya.** *Godishna natsionalna sreshta po demografskite vŭprosi na tema: „Predizvikatelstvata na dneshniya, utreshniya i sledvashtiya den“* [online]: *Zasilvane rolyata na srebŭrnata ikonomika: obektivno neobkhodimata perspektiva.* European Association for Innovation and Growth. [Viewed 18.03.2021]. Available form: http://silver_economy_1_dekemvri_2020_tanya_trayanova
27. **World Economic Forum.** *Top 10 Emerging Technologies 2019. Insight Report. 9. DNA Data Storage Life's information-storage system is being adapted to handle massive amounts of information* [online]. [Viewed 31.03.2021]. Available from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Top_10_Emerging_Technologies_2019_Report.pdf